

Teftâzânî 'Nin Kelam Usûlü Açısından Fiyatlar Meselesine Yaklaşımı | Yunus Emre Sağırılı

İDE AKADEMİ | DÖNEM ÖDEVİ 2020-2021

Giriş

Ekonomik hayat, arka plandaki bir kısım karışık muamelelere rağmen, fiyatların artış ve düşüşlerinden veya pahalılık ve ucuzluktan ibarettir. Bunun böyle olması, insanın eşya ile ve onun fiyatıyla veya değeriyle temasa geçmesinden dolayıdır. İnsanın kendisinden faydalanmak durumunda olduğu ve sahibi olmadığı fakat sahip olması gereken eşya ile münasebeti ancak fiyatlar vasıtasıyla olmaktadır.

İslam âlimleri, ekonomik hayat içerisinde sözünü ettiğimiz bu önemli noktaya temas ettikten sonra, ekonominin hayata yansması demek olan fiyatların iniş ve çıkışlarının temelindeki sebebin ne olduğunu da araştırmışlardır. Özellikle insanın fiillerinden olan ekonomik hayatın işleyişi, kelâm kitaplarında işlenen konulardan biridir. Bu husus iktisadi hayat değil de fiyatlar başlığı altında ele alınmıştır.

Teftâzânî'nin Meseleye Yaklaşımı

Bu araştırma sonunda karşımıza iki görüş çıkmaktadır. Bunlardan birincisi; daha ziyade insanın rolünü ön plana alıp, Allah'ın kudretini ihmal etmeyen Mu'tezile'nin görüşü olup ikincisi ise, Allah'ı, irade ve kudretini ön planda kabul edip, insana ikinci dereceden rol veren Ehl-i sünnetin görüşüdür. [1]

Mu'tezile'den Kâdî Abdülcebbar'a göre fiyat ayrı bir şey, semen (bedel) ise ayrı bir şeydir. Fiyat, insanların üzerinde karar kıldıkları şeydir. Semen ise belli bir maldan elde edilen kazançtır. Fiyatlar ucuz ve pahalı olarak nitelendirilmektedir. [2]

Kâdî, fiyat artışlarını yani şeylerin ücretinin pahalı veya ucuz olmasını Allah'a ve sultana bağlamaktadır. Ona göre, Allah bir şeyi azaltıp ona olan ihtiyacı arttırarak fiyatları yükseltir veya tam tersi bir durumda da fiyatları düşürür. Sultan tarafından belirlenen fiyata gelince, bu da onun halkını sadece belli bir fiyatla malını satmaya yükümlü tutmakla gerçekleşir. [3]

Böylece Kâdî Abdülcebbar ekonomik hayatın işleyişinde iki etken olarak Allah'ı ve sultanı kabul etmektedir. O, aynı zamanda fiyatların Allah'ın kaza ve kaderi doğrultusunda cereyan ettiğini kabul etmekte bu sebeple "Kaderiyye bu ümmetin Mecûsileridir" [4] hadisine dahil olmadıklarını dile getirmektedir. [5]

İbn Fûrek'e (ö. 406/1015) göre Eş'arî, malların fiyatlarındaki artış ve düşüşün Allah'tan kaynaklandığını söylemektedir. Allah, kalplerde mallara karşı istek ve onların yokluğundan dolayı da yine kalplerde korku vererek, malların değerlerinin artmasını ve kalplerdeki bu korku ve isteği azaltarak, malların fiyatlarının düşmesini sağlar. Buna göre fiyatlar sadece Allah tarafından takdir edilebilir. Çünkü Allah'tan başka bu arzu ve korkuyu insanların kalplerine verecek olan kimse yoktur. [6]

Cüveynî de bütün fiyatların Allah'ın hükmüne göre oluştuğunu söyler. Zira fiyat, insanın müdahalesinin bulunmadığı bolluk, azlık veya talep azlığı ya da talep çokluğu hususlarına bağlı bir durumdur. Kulun tercihi neticesinde oluşan şeyler aynı zamanda Allah'ın fiilidir. Çünkü O'ndan başka bir yaratıcı yoktur. Fiyatların belirlenmesini kulların fiillerine bağlayan Mu'tezile'nin görüşü ise yanlıştır. [7]

Bakillânî'ye gelince o da konuya farklı açıdan yaklaşmıştır. O fiyatların artış ve düşüşünün Allah'a ait olduğunu savunur. Çünkü kişide satma arzusunu yaratan ancak Allah'tır. Malın muhafazası için arzuları arttıran da O'dur. Canlıları besin almaya muhtaç bir hale getiren de yine Allah'dır. Eğer canlıların beslenmeye ihtiyacı olmasaydı, besinle ilgilenmezler hatta bunu hiç düşünmezlerdi. [8]

Teftâzânî'ye göre fiyat, piyasada tedavülde olan şeyin miktarının ölçülmesine denir. Her ne kadar bunların bir kısmı kulun kesbiyle gerçekleşse de bu ancak bolluk ve azlık durumlarında olabilir ve bu sebepleri yaratan da Allah'tır. Buna göre fiyatlandırılan şey yiyecek de olur başka şeylerde. [9]

Teftâzânî'ye göre fiyat, malın piyasada bulunma miktarı, zamanı, azlığı ve çokluğu durumlarına göre değişiklik arz eden bir durumdur. Bu durumlarda kulun iradesinin bir tesiri yoktur. Sene sonunda alınan buğday mahsulünün az veya çok olması Allah'ın göndermiş olduğu yağmurla alakalı bir durumdur. Nitekim yağmuru iyi alamayan ekinlerin verimleri düşmektedir. [10]

Ona göre fiyatlar konusunda bazen kulun ihtiyarının devreye girdiği zamanlar da olabilir. İnsanlar malların fiyatını arttırmak için stok yaparlar. Fakat bunların sebepleri yaratan yine Allah'tır. O zaman fiyatlandırma hususunda tek fiyat koyanın da Allah olduğu anlaşılır. [11] Böylece Teftâzânî kulların fiillerinin neticesinde meydana gelen fiyat artışlarını da Allah'a bağlamış oldu.

Sonuç

Şöyle bir değerlendirme yapacak olursak; Mu'tezile fiyatların belirlenmesinde kulların fiillerinin etkisini benimserken, Eş'ariler fâil-i muhtâr tanrı anlayışından hareket ederek stok yapan kişiye o isteği verenin, canlıları besin almaya muhtaç edenin de Allah olduğunu söylemektedirler. Teftâzânî de kendi selefleriyle aynı düşünceyi benimsemekte fiyatların belirlenmesinde insanın tesirinin olmadığını savunmaktadır.

[1] Şerafettin Gölcük, "Kelâmi Açıdan Fiyat Artış ve Düşüşleri", A.Ü.İ.F.D , 5, A.Ü. Basımevi, Erzurum 1982, s. 25. [2] Kâdî Abdülcebbâr, Şerhu'l Usûli'l-Hamse, s. 746.

[1] Şerafettin Gölcük, "Kelâmi Açıdan Fiyat Artış ve Düşüşleri", A.Ü.İ.F.D , 5, A.Ü. Basımevi, Erzurum 1982, s. 25.

[2] Kâdî Abdülcebbâr, Şerhu'l Usûli'l-Hamse, s. 746.